

Književnost.

Kratka zgodovina slovenskega slovstva. Spisal Ivan Grafenauer. I. del: Od začetka do marčne revolucije. V Ljubljani, 1917. Založila Katoliška Bukvarna. Tiskala Katoliška tiskarna. 160 str. Cena K 3.40.

Pouk v slovstveni zgodovini je eden izmed najvažnejših činiteljev narodne vzgoje. V šolstvu vseh kulturnih narodov ta panoga znanstva zavzema važno, časih prvo mesto. Nemci n. pr. imajo lepo vrsto obširnih slovstvenih zgodovin, poleg teh pa morda ravno toliko kratkih, za šolo. Kdo ne pozna H. Kluge-ja *Geschichte der deutschen National-Literatur*? Prva izdaja je izšla l. 1869., in lani (1916) 46.! Torej za vsako šolsko leto nova. Ali ne pove že samo to števílo dovolj, kako važen je ta pouk? Pa kje so še vse druge take knjige za srednje šole! V Avstriji smo nekaj let rabili Kummer-Stejskal: *Leitfaden der deutschen Literatur*. Pa izpodrinil jo je kmalu boljši *Leitfaden*: Bauer-Jelinek-Streinz (izšel v c. kr. založbi šolskih knjig, v 4 delih). Torej neprestano menjavanje in izboljševanje. In mi? Do devetdesetih let so učenci pisali predavanja o slov. slovstvu; potem smo dobili Sketovo Slovstveno čitanko za 7. in 8. razred. Tudi ta je že davno pošla. Glaserjeva *Zgodovina slovenskega slovstva* ni za v šolo; Grafenauerjeva *Zgodovina novejšega slovenskega slovstva*, izšla l. 1909., se pričena šele s Pohlinom; za starejšo dobo torej šola ni imela nobene učne knjige. Ali naj bi torej učitelji slovenščine snov narekovali? Kje naj vzamejo potem še čas za čtivo, za prosta predavanja, za naloge? In vrhu vsega še ob dveh urah na teden! Z Grafenauerjevo knjigo je v tej tiski namah pomagano: učenci imajo zdaj vso učno snov v rokah, lepo pregledno, učitelju ne bo treba mnogo razlagati, in ostalo bo nekaj časa za čtivo.

Dočim obravnava Grafenauer v svoji obširni *Zgodovini slovenskega slovstva* samo dobo od Pohlina do Prešernove smrti na 150 straneh, šteje *Kratka zgodovina*, ki obsega isto dobo, razen tega pa še celo tisočletje pred Pohlinom, 160 strani iste oblike, torej samo 10 strani več. Kakor kaže, bo vse slovstvo obdelano na kakih 300 straneh. S tem bo izredno ustrezno šoli in najširšim krogom. Zdaj bo naše slovstvo postalo res last celega naroda. (Kako naj je prodrla Glaserjeva *Zgodovina* s svojimi 1300 stranmi med narod, in povrh še tako nepregledno, neprebavno urejena! Grafenauerjeva vélika *Zgodovina* je prišla šele do l. 1868., do Stritarja, in vendar obsega

že 626 strani, je torej za šolo brez dvoma preobširna.)

Kako deli pisatelj vso obsežno tvarino? Dozdaj nam je opisal teh-le šest dob: I. predkrščansko dobo (do okoli l. 800. po Kr.), naselitev Slovanov, njih meje, njih prvotna kultura; II. krščanski srednji vek (800—1530): Slovenci sprejemajo krščansko vero, Ciril in Metod, brižinski spomeniki, Slovenci pridejo državno pod Nemce in Madjare (Grafenauer zove to: kolonizacija in asimilacija narodov, str. 14., 15., 16.; sledovi slovenščine v raznih listinah in rokopisih, str. 7.—27.); III. doba luteranstva (1530—1598) str. 28.—58.; IV. doba katoliškega preporeda (1598—1765) na str. 59.—81.; V. prosvetljena doba (1765 do okoli 1810) str. 82.—112., in slednjič VI. doba romantike (1810 do 1848) str. 113.—160. — Kako sodimo o knjigi? Reči moramo, da nam v vsakem oziru ugaja: Z blagodejno razsodnostjo je vzprejeto vse, kar treba vedeti, in ničesar ni v knjigi, kar bi bilo nepotrebno ali kar bi samo spomin učencev obteževalo. Posebno izvrstne so splošne karakteristike pred vélikimi dobami, n. pr. romantike: na treh straneh nam — res kratko, a jedrnato, sintetično — razloži program nemške romantike; ko potem govori o učencih romantike, postopa analitično, kažoč, kako so oni program izvrševali. Po tej uredbi ni treba dosti besed, pa nam je jasno, zakaj je Prešeren nabiral narodne pesmi, zakaj uvajal nove pesniške oblike itd. Najbolj značilni pa sta za način Grafenauerjevega dela ti-le dve črti: dasi bi bil iz svoje večje *Zgodovine* v V. in VI. dobi lahko prevzel cele sestavke neispremenjene in bi si bil tako trud olajšal, vendar tega ni storil, ampak je — mislim — vse do zadnjega stavka znova premislil in predelal; druga značilna poteza pa je ta, da je prav povsod porabil že najnovejše preiskave (n. pr. dr. A. Breznika o razvoju slovenske pisave, kanonika dr. Grudna o janzenistih, dr. Žigona o bistvu romantike, svojo o tendenci Vodnikove Ilirije oživljene itd.). Takemu vestnemu, neutrudodelavnemu, za vedno večjo popolnostjo težečemu kažipotu se lahko mirno izročimo; omenjeni lastnosti sta nam porok, da njegovo delo ne bo nikoli zastarelo, dokler bo živel. Iskreno želimo (zlasti v imenu brezštevilnih dijakov, ki niso imeli in še vedno nimajo prilike, v šoli poslušati predavanja o slovenskem slovstvu), da nam g. doktor skoro izdá še drugi del *Kratke zgodovine*, do najnovejše dobe. Naj bi knjiga dosegla — če že ne 46 izdaj — vsaj ta uspeh, da

bi jo čital ves narod ter iz nje spoznaval svoje najboljše može, ki so se skozi tristo let trudili, da bi nam ustvarili lep pismeni jezik in mu dali globoko vsebino.

Tiskovne napake je avtor domala že vse sam popravil; eno smo še zapazili: str. 1. naj se glasi: pod Albuinom, ne pod Albinom. V življenju sv. Cirila naj bi se dostavilo, da je — kakor sedaj vemo — umrl kot posvečen škof. O Zupanu in Korytku piše G., da sta bila internirana; takrat so najbrže tako rekli, mi pa smo zdaj za en pojem bogatejši ter bi rekli — konfinirana. K str. 125. nsl., kjer govori o janzenistih, ki so se pohujševali nad Prešernovo peziijo, bi to-le pripomnili: Ali ne bi kazalo Pavška in somišljenike imenovati rigoriste? Janzenizem je bolj bogoslovski, cerkvenozgodovinski pojem; ne proti njih verskim zmotam se je boril Prešeren, ampak proti njih rigorizmu, prenapeti strogosti in odurnosti. Tako bi potem odpadla tista nejasnost glede nekaterih Čbeličarjev, ki so bili tudi janzenisti, n. pr. Jakob Zupan, a ne — rigoristi. Str. 147. je še ostalo: posnemavci, dočim knjiga dosledno piše: zapisovalec, nabiralec itd. Ali ne bi bilo bolje, Kajkavce, Metelkovce pisati z malo začetnico? Naj končno posebe poudarimo, da je jezik avtorjev — kar se sicer samo po sebi umeje — lep, vseskozi pravilen (n. pr. se skrbno ogiblje tistega »od« pri pasivu, prim. Avstrija je bila ... po Napoleonu premagana str. 108. prav-kakor zahteva Breznikova slovnica). O mislih pa, katere nam vzbuja prebiranje naše slovstvene Zgodovine, bomo govorili — če Bog da — v ugodnejših časih.

J. Debevec.

Ob 50letnici dr. Janeza Ev. Kreka. — Ljubljana 1917. Izdali in založili pisatelji doneskov. Tiskal A. Slatnar v Kamniku. Str. 95. Cena K 2.—.

To prigodno knjigo so opisali J. Puntar, Fr. Jež, J. Gostinčar, A. Vadnal, I. Dolenec, A. Komlanec, P. Rogulja, J. Kalan in A. Kralj. Skušali so orisati Krekovo literarno, izobraževalno, socialno, vzgojno, versko, protialkoholno, časnikarsko, združno, politično delo. Slika ni popolna, kakor poudarjajo tudi pisatelji sami, marveč je bolj voščilo ob jubileju, izraz hvaležnosti in ljubezni njegovih učencev. Vendar je ta knjiga dovolj znamenita, da je ni mogoče prezreti v Dom in Svetu. Krek je bil več let sotrudnik Dom in Sveta; pomagal mu je tedaj, ko je bil najbolj podpore potreben; naravno je torej, da se spomni vsaj sedaj njegove petdesetletnice, če jo je, o pravem času, z drugimi listi vred zamolčal. Tudi zasluži Krekovo literarno delo, da ga slovstven list registrira. Poročevalec (J. Puntar) o tej panogi Krekovega delovanja je povzel bolj umsko, tendenčno vsebino Krekovih spisov in morda se je Kreku samemu, ko je pisal, zdela ta stran najvažnejša; vendar ne smemo pozabiti, da tiči v Kreku dobršen kos resničnega pesnika. Njegove »Tri sestre« na primer so in ostanejo dolgo časa eno najboljših del naše poljudne dramatike. — Dovolj važna je pa ta prigodna knjiga tudi zato, ker je izraz skupne volje pisateljev in njihovih somišljenikov, da uravnajo svoje kulturno delo v Krekovem duhu; vsled te okoliščine pomeni brošura več, nego običajna spominska knjiga.

Se veliko več vrednosti za prihodnost bi pa imela Krekova brošura, če bi se kdo v njej bil lotil, opisati — rekel bi — duševno strukturo Krekovo in njegov miselni razvoj za časa javnega delovanja. Pri tej notranji analizi Krekove osebnosti bi se nam morda marsikaj pojasnilo, kar nam je sedaj težje razumljivo, kar od Kreka tudi marsikoga odbija. Očitajo mu nedoslednost, notranja nasprotja. In vendar — če človek premotri tega večno snujočega, tako obsežnega, v daljno bodočnost mislečega duha, razume, da je v tej široki, slovanski duši dovolj prostora, da tudi nasprotja spravljivo med seboj žive; omejenost je najlaže dosledna. Očitajo mu, da je bil mnoga leta teoretik stranke, kateri pripada, in da je z njo soodgovoren, skriv. Resnica je — in vendar bi analiza njegove teorije pokazala, da je Krek rasel s svojim časom in da je svoje teorije popravljaj, da jih je popravil, ko je življenje dokazalo njih nevrednost; motiti se moramo, hujše je, braniti teorijo še tedaj, ko se je dejansko pokazalo, da ne velja. —

Za Dom in Svet je Krekova brošura zaradi tega razveseljiv pojav, ker je izraz simpatij do politika, ki je, morda edini, razumel pravo važnost umetnostnega in drugega kulturnega dela, ki ni bil docela mnenja, da naj tudi »pesniki in taki ljudje« služijo praktičnim, trenutnim, strankarsko-političnim namenom. Uvidel je, da vsako politično delo nosi »korupтивne snovi« v sebi in da je tvarna kultura prazna in pogubna, če se z njo vred ne razvija duševna kultura, katere integralni del je umetnost. Krek je optimist; vse njegovo delo to kaže. Optimist je tudi sedaj, v tem razdobju našega narodnega življenja; z njim smejo biti optimisti tudi oni, ki jim je naša umetnostna kultura na srcu.

Izidor Cankar.

Louis Coloma: **Boy**, Roman. Iz španskega prevel A. Kalan. V Ljubljani, 1917. Založila Kat. Bukvarna. Natisnila Kat. tiskarna. Cena K 3.—.

Španija je bila nekdanj domovina vitezov. Kdo ne pozna Cidovih viteških romanov? V zadnjih letih — pred vojno — je bila sicer Španija postala za naše kraje nekakšen brlog, iz katerega so prihajala sleparska pisma, ki so menda precej denarja izvabila; vendar bi bilo krivično, ako bi imeli zoper vso Španijo predsodek, da je brlog sleparjev in goljufov. Prav naš roman, čigar dejanje se godi v l. 1873., ko so se karlisti znova začeli gibati zoper liberalno-republikansko vlado, nam sijajno dokazuje, da je v Španiji še doma pravo viteštvo v najlepšem pomenu: mlad španski plemič, sicer plemenit značaj, se lehkomišelnostno igra z ognjem čutnih strasti; vsled tega se zaplete v sumnjo nekega strašnega umora; lahko bi dokazal svoj »alibi«, toda dotekniti bi se moral časti visokorodne gospe; to storiti pa mu brani njegovo viteško prepričanje; rajši žrtvuje svoje mlado življenje. Tragičen je konec tega krasnega mladega življenja, polnega dušnega zdravja: mimo svoje sreče gre in jo potepta z nogami. Mojstrsko nam pisatelj slika, kako razne nesrečne okoliščnosti — junakova lehkomišelnost, zloba skritih sovražnikov in politična strast madridske drhali — čimdalje bolj obkoljujejo svojo nedolžno žrtev, kakor lovci izsledeno zver, dokler je končno ne ustrelje. V enem oziru me roman živo spominja